

- 26.09.1999 г., 22.06.2003 г.) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.tj/ru/taxonomy/term/5/112>
17. Конституция Республики Узбекистан от 8.12.1992 г. (с изменениями от 18.04.2011 г.) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://fmc.uz/legisl.php?id=konst>
  18. Конституция Российской Федерации от 12.12.1993 г. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://constitution.kremlin.ru/>
  19. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%E2%96-%E2%F0>
  20. Левада-центр: Сегодня за Путина проголосуют 32%, за Медведева - 15%. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.city-n.ru/view/198473.html>
  21. Макаркин А. Постсоветское пространство: авторитаризм и компромиссы. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2011/6/ma21.html>
  22. Парламентские выборы в Молдавии (2001). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F...D0%B8_\(2001\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F...D0%B8_(2001))
  23. Попеску Н. Хрупкий плюрализм. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://carnegieendowment.org/files/ProetContra_52_50-61.pdf
  24. Тарасов И. Выбор формы правления как институциональная проблема посткоммунизма. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.politex.info/content/view/665/30/
  25. Федеральный закон Российской Федерации от 2 мая 2012 г. N 40-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» и Федеральный закон «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rg.ru/2012/05/04/gubernatori-dok.html>
  26. Krouwel A. Measuring presidentialism of Central and East European countries. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.fsw.vu.nl/en/Images/Globalisation,%20Neoliberalism%20and%20the%20Employment%20Question_tcm31-42728.pdf
  27. Transformation of political systems in post-Soviet space / Edited by Ryszard Herbut and Walenty Baluk. - Wrocław : Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. - 322 p.

УДК 321.01

О. М. Оснач**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКИХ І ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ІМІГРАНТІВ**

Дана стаття присвячена розгляду специфічних особливостей політичного регулювання у сфері захисту і реалізації прав іммігрантів. Значна увага приділена проблемі політичних прав іммігрантів-негромадян і моделям політичної інкорпорації іммігрантів в політичну спільноту в державах прибуття, а також теоріям, що пояснюють особливості політичної участі іммігрантів. Крім того, приведена класифікація держав відносно особливостей надання ними виборчих прав іммігрантам-негромадянам, а також аналіз умов для політичної емансипації іммігрантів.

Ключові слова: виборчі права, громадянські права, захист, негромадяни, політична спільнота, політичні права, права громадян, права іммігрантів.

Данная статья посвящена рассмотрению специфических особенностей политического регулирования в сфере защиты и реализации прав иммигрантов. Значительное внимание уделяется проблеме политических прав иммигрантов-неграждан и моделям политической инкорпорации иммигрантов в политическое сообщество в принимающих государствах, а также теориям, которые объясняют особенности политического участия иммигрантов. Кроме того, приведена классификация государств относительно особенностей предоставления ими избирательных прав иммигрантам-негражданам, а также анализ условий для политической эмансипации иммигрантов.

Ключевые слова: избирательные права, гражданские права, защита, неграждане, политическое сообщество, политические права, права граждан, права иммигрантов.

The main topic of the following article are the specifics of political regulation in the protection and realization of the rights of immigrants. It also deals with the political rights of immigrants and models

of political incorporation of immigrants in the political community of the host countries, as well as theories that explain the features of the political participation of immigrants.

Keywords: voting rights, civil rights, defense, non-citizens, the political community, political rights, civil rights, the rights of immigrants.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Іммігранти та їх спільноти є невід'ємною частиною приймаючих суспільств, оскільки вони нарівні з громадянами платять податки, вносять свій вклад в економічний розвиток, беруть участь в соціально-культурному житті, а також, що має особливе значення в контексті даного дослідження, беруть участь в прийнятті, рішень, а точніше – мають на це право і реалізують його тим або іншим способом.

Під громадянськими правами розуміються фундаментальні права особи, що належать їй від народження, незалежно від країни народження чи проживання. У цьому сенсі громадянські права служать для захисту людини від свавілля органів влади. До громадянських прав, як правило, відносять право на життя, право на свободу, право на особисту безпеку, особисту недоторканість і невтручання в приватне життя, право на захист честі та гідності, право на свободу пересування і вибір місця проживання [11].

Політичні права безпосередньо пов'язані з участю людини в соціальних і політичних процесах на усіх рівнях управління, в публічній політиці, у формуванні і діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, прийнятті та реалізації політичних рішень і тому подібне. Політичні права, як правило, витікають з громадянства, яке, у свою чергу, є формою політичного і правового взаємозв'язку між індивідом і державою. Об'єм політичних прав розрізняється у осіб, що мають громадянство країни проживання; у осіб, що не мають громадянства країни проживання, але мають громадянство іншої держави; і, нарешті, у осіб, що взагалі не мають громадянства. Відповідно, до іммігрантів, що підпадають під дві останні категорії, на нашу думку слід застосовувати поняття «негромадяни». Проте, слід мати на увазі, що не всякий «негромадянин» обов'язково одночасно є іммігрантом. Справедливо також і зворотне – не всякий іммігрант є «негромадянином».

Громадянство – це не просто факт правового визнання наявності у індивіда певних політичних прав. Це також система можливостей і зобов'язань, за допомогою яких людина визначає своє відношення до політичної системи, бере участь в публічній політиці, взаємодіє з усіма учасниками політичного процесу. В той же час, громадянство є формою підтвердження автономного статусу особи, вираженого в наборі прав людини. Цей автономний статус «передбачає політичну участь на рівних підставах в процесах обговорення і ухвалення рішень».[4]

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У науковій літературі проблеми політичної участі іммігрантів та реалізації ними політичних і громадянських прав розглядалися в працях Р. Баубока, Р. Гайдука, М. Мартінілло, А. Чаглар, Д. Ернеста, С. Вертовеца, М. Феннема, Дж. Гімпеля, а якщо говорити про вітчизняних дослідників, то можна назвати Я. Н. Пилинського, І. Н. Молодикову, І. М. Прибиткову.

Метою статті є дослідження специфічних особливостей політичного регулювання у сфері реалізації громадянських і політичних прав іммігрантів.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Дослідник Р. Баубок виділяє три моделі політичної інкорпорації (у тому числі у формі отримання громадянства) іммігрантів в політичну спільноту в державах прибуття. [1] Перша модель – це модель виключення. У цій моделі особливе положення займає уявлення про націю як спільноту громадян по праву народження. Спільні предки, мова і культура є найважливішими критеріями приналежності до політичної спільноти і єдиним легальним критерієм для надання громадянства дітям. Іншими словами, громадянство передбачається тільки для дітей тих, хто народився в цій країні і сам має громадянство по народженню, тобто діє принцип *jus sanguinis*. Згідно з цим принципом, надання громадянства будь-яким іммігрантам, а також їх дітям (що вже народилося в країні прибуття) є небажаним. Рестриктивна система надання громадянства пов'язана з процедурою запрошення тимчасових іноземних робітників і має такі риси, як неприйняття принципу возз'єднання сімей, відмова в наданні дозволу на постійне проживання і небажання сприймати країну як «імміграційну». До цієї моделі найбільш близькими були свого часу Німеччина, а також Австрія, Швейцарія і Бельгія.

Друга модель називається моделлю асиміляціоністського включення. Вона має дві характерні особливості. Перша з них полягає в реалізації так званої французької «республіканської моделі»

громадянства; згідно з якою членство в політичній спільноті може бути поширене на іммігрантів в тому випадку, якщо останні засвоюють певний набір громадських цінностей, який, у свою чергу, виводить їх на більш високий рівень культурної асиміляції. Друга особливість – це проведення пост-імперської політики інтеграції жителів колишніх колоній шляхом надання їм громадянства екс-метрополії. Таким чином, іммігранти різної етнічної – приналежності стають рівними громадянам в їх лояльності метрополії, що, втім, не означає їх рівності в політичному, економічному або соціальному відношенні. Така модель існує сьогодні в різних формах в Сполученому Королівстві, Нідерландах і Франції.

Третя модель – це модель плюралістичного включення. Вона також заснована на прийнятті іммігрантів в політичну спільноту, але при паралельному визнанні культурних відмінностей. Така модель виникла і поширилася переважно в тих країнах, які спочатку розглядали імміграцію як частину стратегії формування нації і тому використовували інститут громадянства як стратегію інтеграції іммігрантів. Ця модель характеризує ситуацію, що склалася в США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії.

Слід зазначити, що ця модель досить варіативна. У США склалася плюралістична демократія з низькою мірою державного втручання в соціальні та культурні питання. Питання інтеграції значною мірою передані приватному сектору. Нова Зеландія проводить політику бікультуралізму, зважаючи на особливу ситуацію з корінним аборигенним населенням країни – маорі. Австралія і Канада здійснюють політику інтенсивного державного втручання з метою підтримки культурного плюралізму. Проте, встановлені і межі: культурні відмінності визнаються тільки в межах, що встановлюються законами, і не повинні ставити під загрозу непорушність певних фундаментальних політичних інститутів і базових соціальних цінностей.

Звичайно, слід розуміти те, що усі три моделі є ідеальними типами і не можуть повністю описати досвід різних країн в сфері політики регулювання, імміграції і надання громадянства, тим паче, що цей досвід дуже складний, динамічний і формується безперервно. В той же час, усі три моделі не суперечать одна одній, їх об'єднує один і той же закладений в них імператив, у вигляді політико-культурного контексту. Його дія так чи інакше проявляється в усіх моделях. У моделі виключення – культура розуміється як бар'єр для недопущення інтеграції усіх етнічно чужих іммігрантів в соціально-політичній структурі приймаючих суспільств. У моделі асиміляційського включення культурна приналежність іммігранта виступає свого роду критерієм можливості та інтенсивності його інтеграції в приймаюче суспільство. Нарешті, в моделі плюралістичного включення взаємозв'язок політики і культури знаходить віддзеркалення в мультикультуралізмі, що відстоює можливість мирного співіснування різних рівних між собою культурних спільнот у рамках однієї держави.

Необхідно взяти до уваги той факт, що не лише громадяни, але й іммігранти-негромадяни, що постійно проживають в країні прибуття, теж є повноцінними учасниками соціальних і економічних процесів, але не повноправними учасниками політичних процесів. Оскільки справжня демократія досяжна тільки в умовах, коли усі індивіди, що проживають на одній території і становлять певну спільноту, беруть участь у виробленні, інтерпретації та імплементації норм, що мають пряме відношення до прав, свобод і обов'язків кожного конкретного індивіда, виникає питання про пошук «прийнятних» форм політичної участі іммігрантів. Найчастіше воно вирішується або шляхом надання обмеженого об'єму політичних прав (не дивлячись на те, що різні дослідження підтверджують гіпотезу про спочатку низьку орієнтованість іммігрантів-негромадян і натуралізованих громадян на активну політичну участь в приймаючих країнах), або шляхом інституціоналізації можливостей для неформальної (дорадчої, консультативної) участі іммігрантів в політиці.

Сьогодні відбувається «реконцептуалізація поняття громадянства : виникає розуміння, що не лише воно визначає сукупність прав і обов'язків індивіда. На це вплинули глобальні економічні тренди, що позбавили держави можливості повністю визначати і задовольняти потреби своїх жителів, а також глобальні комунікації, сприяючі поширенню ідей». Оскільки «держава більше не є «автономною і незалежною організацією людей певної національності», «іммігранти дістають можливість чинити набагато більший вплив на політичну динаміку, ніж це можна припустити, виходячи з їх правового статусу в приймаючих суспільствах». [9]

На відміну від громадянських прав, реалізація громадянином країни його політичних прав може бути в деяких випадках обмежена або призупинена державою, наприклад, у разі вступу режимів надзвичайного або військового стану. У той же час політичні права іммігрантів-негромадян можуть бути обмежені або призупинені у будь-який момент часу, оскільки це питання цілком знаходиться у компетенції органів державної влади країн, що приймають іммігрантів.

Одна з перших класифікацій політичних прав іммігрантів-негромадян, що наводиться в науковій літературі, така:

1) участь в електоральних процесах в країнах походження (повернення на період проведення виборів в рідні країни або голосування в консульствах своїх країн). До цієї ж категорії слід віднести членство в зарубіжних філіях партій, рухів і організацій, створених і діючих на батьківщині іммігрантів і фінансованих урядом країни походження і/або діаспорою;

2) участь в роботі консультативних структур при органах влади в приймаючих країнах, створених для залучення іммігрантів в процес обговорення питань, що безпосередньо їх стосуються;

3) соціально-професійна активність (профспілки, ради робітників та ін.);

4) соціально-цивільна активність (членство в релігійних і культурних організаціях);

5) позапарламентська активність (мітинги, марші, демонстрації, символічні акції і навіть політичне насильство).[8]

Є усі підстави вважати, що ці формати участі іммігрантів в політичних процесах зумовлюються політико-культурним контекстом. Так, наприклад, бажання і готовність іммігрантів брати участь в електоральних процесах в країнах походження залежить не стільки від того об'єму прав, який вони мають в країні проживання, скільки від інтенсивності і глибини культурної самоідентифікації іммігрантів з тим політичним середовищем, яке вони покинули. Особливості участі іммігрантів в роботі консультативних структур при органах влади, а також інші варіанти участі в соціально-політичному і соціально-економічному житті в приймаючих країнах безпосередньо пов'язані з типом культури, який, репрезентують іммігранти, тому рівень і якість участі будуть вищий у тих іммігрантів, у яких розвинена громадянська та політична культура і високий рівень громадянської свідомості і, крім того, наявна толерантність.

Нині можна спостерігати довгострокову тенденцію до поступового включення іммігрантів в громадянське суспільство. Довгостроковість тенденції обумовлена як теоретично – неприпустимістю позбавляти певну частину населення країни частини прав в демократичній державі, так і практично – постійним збільшенням числа людей, що мають статус постійних резидентів країни, в якій вони проживають, але позбавлених можливостей для повної політичної інтеграції. Тому держави вимушені або проводити імміграційну політику, в результаті якої країна отримувала б таких іммігрантів, на інтеграцію яких не треба витратити значні фінансові кошти і які не є загрозою національної ідентичності, тобто співвітчизників, або проводити політику прийому іммігрантів з різним культурним «бекграундом», але при цьому реалізовувати ефективні управлінські практики, що забезпечують національне об'єднання на базі мультикультуралізму і транснаціоналізму.

Окрім моделей інкорпорації, в науковій літературі були розроблені різні теорії, що претендують на пояснення особливостей політичної участі іммігрантів. [3]

Першою з них виступає класова теорія. Вона виходить з того, що спільна класова ідентичність іммігрантів ключовим чином визначає природу і характер їх політичної участі. Капіталістична потреба в дешевій робочій силі стимулює імміграцію і об'єктивно приводить до появи класу пролетарів, що чітко виділяються за етнічно-расовими ознаками. Таким чином, етнічність і раса тісно пов'язуються з класовими стосунками. Політична участь іммігрантів сфокусована, з одного боку, на підтримці антирасистських і антинаціоналістичних рухів, лівих і лівацьких політичних партій, а з іншого боку – на членстві в професійних організаціях, в яких місцеві та іноземні працівники приходять до усвідомлення спільного класового інтересу і починають діяти відповідно до нього.

Другою є етноконфесійна теорія. Вона заснована на уявленні про те, що етнічна, расова і релігійна самоідентифікація індивідів і побудована на ній групова ідентичність і солідарність іммігрантів мають виняткову важливість для пояснення їх участі в політичних процесах. З цієї точки зору, іммігранти організують і артикулюють свої політичні інтереси відповідно до етнічних, расових і релігійних детермінант. Прийнята в кожній конкретній групі іммігрантів модель політичної участі ґрунтується на процесі групової соціалізації і, до певної міри, самоізоляції від взаємодії як з приймаючим суспільством, так і з іншими групами іммігрантів. Найчастіше це проявляється у відтворенні моделей політичної участі, прийнятих в країнах походження, або у формуванні діаспоральних спільнот. Згідно з цією теорією, іммігранти з однієї країни, знаходячись в різних приймаючих суспільствах, відтворюватимуть схожі моделі політичної участі. Такий підхід має явне коріння в принципі традиційно-культурної ідентичності індивідів, яка виступає чинником мобілізації їх політичної активності.

Нарешті, третьою виступає теорія інституціональної каналізації. Її суть полягає в тому, що певні види імміграційної політики і адміністративної практики породжують цілком конкретні форми політичної активності груп іммігрантів. У цьому сенсі політика і закони, що стосуються громадянства та натуралізації, чинять особливий вплив на інтеграцію іммігрантів і характер їх взаємин з приймаючим суспільством.

Політичні та правові інститути, що включають імміграційне законодавство, державну політику прийому та інтеграції іммігрантів, законодавство про громадянство, а також власне органи державної влади, політичні партії, профспілки, некомерційні організації та інші структури, що діють в країнах прийому, виступають свого роду «пропускними пунктами», які контролюють доступ іммігрантів до участі в політичних процесах і процесах ухвалення управлінських рішень, чим послабляють або, навпаки, посилюють ефект дії іммігрантів на політичну систему.

Іншими словами, дії інституціональних «пропускних пунктів» визначають те, яких форми набує політична участь іммігрантів.

Усі три теорії мають евристичний потенціал і дійсно пояснюють ті або інші особливості політичної участі іммігрантів в різних країнах і в конкретних ситуаціях. Проте, ми вважаємо, що усі ці теорії самі по собі є обумовленими культурними аспектами, а тому не можуть претендувати на всеосяжність. Саме тому використання політико-культурного підходу як методологічного інструменту дозволяє не лише об'ємніше і всебічно осмислити специфіку політичної поведінки іммігрантів, але і знаходити оптимальні та ефективні засоби політичного управління імміграційними процесами.

Найважливішою складовою політичної участі, поза сумнівом, є електоральна активність. Право голосувати довгий час упродовж історії в різних країнах залежало від раси, розміру власності, статі та віросповідання. У другій половині ХХ ст. ці обмеження зникли практично повсюди, проте з'явилася нове – статус іммігранта, який позначає людину незалежно від того, чи стала вона громадянином, що натуралізувався, або є негромадянином, що має певні дозвільні документи. Тому делегування іммігрантам політичних прав є засобом включення в приймаючий соціум осіб, що свідомо знаходяться в маргіналізованому положенні, як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин.

Старе гасло боротьби північноамериканських колоній за незалежність звучало так: «No Taxation Without Representation (Ніякого оподаткування без представництва)». Згідно з ним, усі люди-платники податків, повинні також мати право голосу, щоб брати участь в ухваленні рішень відносно того, куди і як повинні витратитися отримувані в результаті сплати податків прибутки бюджетів усіх рівнів. На іммігрантів зазвичай поширюються такі ж і навіть суворіші податкові норми, ніж на громадян відповідних держав. Тим більше що сучасна демократія немислима без рівної політичної участі усіх суб'єктів соціуму, включаючи й іммігрантів. Усі, хто платить податки і підкоряється правилам, що склалися, повинні мати право представляти свої інтереси в органах, що приймають рішення.

Наявність спільних інтересів (передусім в сфері трудових/економічних і міжрасових/міжнаціональних стосунків) між іммігрантами та будь-якими іншими – «корінними» соціальними групами дозволяє визнавати права на участь в колективному рішенні загальних питань ще до отримання ними громадянства. В цьому сенсі відсутність політичних прав у іммігрантів веде до підвищення міри можливості дискримінації та ігнорування іммігрантів як меншості та їх інтересів з боку більшості.

Корінні громадяни та іммігранти-негромадяни можуть мати різні погляди на міжнародні проблеми, говорити на різних мовах і бачити світ в абсолютно різних ідеологічних і культурних парадигмах, проте поза сумнівом і те, що жителів одного населеного пункту турбує, в основному, не «велика політика», а чистота вулиць і частота прибирання сміття, регулярність роботи громадського транспорту, ефективність роботи органів місцевого самоврядування, учбових і медичних закладів. Тому особливе значення набуває володіння політичними правами не на загальнодержавному або регіональному рівні, на яких визначаються і реалізуються, в основному, стратегічні політичні та управлінські завдання, а саме на місцевому рівні, де спільно проживаючі люди щодня стикаються з однаковими для усіх проблемами комунального і побутового характеру. Таким чином, питання про надання політичних прав негромадянам має, швидше, не загальнонаціональний і політичний, а локальний і адміністративний характер.

Очевидно, що з подальшим поглибленням процесів глобалізації, що вимагає свободи пересування не лише товарів, капіталів і послуг, але також і людей, проблеми лібералізації політики імміграції, натуралізації та громадянства, а також асиміляції та інтеграції стануть ще гострішими, ніж сьогодні. Фактично, у демократичній державі немає іншого вибору, окрім інкорпорації іммігрантів як громадян, навіть якщо це означає інституціональні трансформації в усіх сферах громадського життя.

Однією з найважливіших проблем сучасності в контексті взаємозв'язку розширення географії глобальних міграційних процесів та імперативу дотримання прав людини є проблема захисту і реалізації прав іммігрантів, що не є громадянами країни прибуття/проживання. Під правами іммігрантів зазвичай маються на увазі їх соціокультурні та економічні права. В той же час, анітрохи не меншу важливість мають права політичні. Внаслідок того, що абсолютна

більшість іммігрантів, не мають громадянства країни, в яку вони прибувають на постійне місце проживання, формально вони позбавлені можливості чинити вплив на процес ухвалення політичних і адміністративних, управлінських рішень (у тому числі й тих, які безпосередньо торкаються самих іммігрантів) в країні приїому. Проте в багатьох країнах світу існують практики надання іммігрантам обмежених політичних прав, за умови відповідності кожного конкретного іммігранта певним вимогам (наявність дозволу на проживання, проживання в країні приїому протягом певної кількості часу, володіння державною мовою країни приїому, наявність укладеного договору про інтеграцію та ін.). Зазвичай під політичними правами мається на увазі право брати участь у виборах або референдумах, реалізація яких для іммігрантів-негромадян зазвичай обмежується місцевим рівнем. В той же час, очевидно, що спектр політичних прав насправді ширше і включає не лише право участі в електоральних процедурах, але також і можливість включатися в діяльність політичних партій, рухів і організацій, а також брати участь в масових заходах, що мають політичні цілі, як то, пікети, демонстрації та ін. Більше того, в спектр політичних прав можна включити фінансування діяльності структур, що створюються з політичними цілями, організацію лобістської діяльності, створення ЗМІ. Іноді до політичної діяльності відносять участь іммігрантів та їх об'єднань в громадському житті, а також релігійну активність. [7] Наприклад, при міському муніципалітеті в Генуї (Італія) діє рада з релігій, в яку входять представники 16 релігійних напрямів. Дослідження показують, що іммігранти, які беруть активну участь в житті релігійної спільноти, проявляють велику активність і в інших формах суспільно - політичної діяльності. [10] Це є ще одним доказом культурної обумовленості їх політичної поведінки.

В якості умов для політичної емансипації іммігрантів ще до моменту прийняття ними громадянства країни перебування слід назвати, по-перше, офіційну позицію державної влади по відношенню до іммігрантів і, відповідно політику у сфері імміграції, натуралізації та інтеграції, що проводиться органами влади. У цьому плані має значення не лише ідеологія, у рамках якої вибудовується стратегічна лінія управління країною, але і те, як сприймається владою і суспільством сам інститут виборів - як один з елементів політичного процесу або ж як його «кульмінація». У першому випадку електоральна участь іммігрантів, наприклад, у вигляді голосування на місцевих виборах сприймається як початок їх політичної емансипації в приймаючому суспільстві та свого роду «тренування» їх громадянської свідомості. У другому випадку електоральна участь розуміється як акт, який може бути здійснений виключно громадянином, тобто особою, що юридично зафіксувала своє відношення до держави і тому наділена правом і відповідальністю брати участь в ухваленні політичних рішень.

По-друге, необхідною умовою є міра децентралізації або, іншими словами, самостійності регіональної та місцевої влади приймати ті або інші рішення в імміграційній сфері в межах своїх територій. По-третє, наявність об'єктивних передумов (активне лобі груп захисту прав іммігрантів, стан громадської думки, певна кількість іммігрантів та ін.) для виникнення необхідності в наданні або розширенні об'єму прав, наявного у іммігрантів. По-четверте, міра вірогідності вирішення економічних, соціальних та інших проблем в приймаючому соціумі у зв'язку з включенням в політичне життя іммігрантів-негромадян. Необхідність надання іммігрантам-негромадянам політичних прав зазвичай обумовлюється фундаментальним правом кожної людини на участь в ухваленні рішень, що безпосередньо її стосуються, а також викорінювання дискримінації та нерівноправності з яких би то не було причин. Дійсно, іммігранти залучені до тих же політичних, соціальних і економічних стосунків, що і громадяни приймаючих країн. І на тих, і на інших в однаковій мірі поширюються державні закони, обов'язок платити податки і так далі, аж до служби в збройних силах. При цьому іммігранти нерідко позбавлені ключової можливості впливати на політичні рішення, що приймаються в країні (регіоні, місті), оскільки не мають політичних прав. І, нарешті, введення практики надання виборчих та інших політичних прав іноземцям (негромадянам) в багатьох країнах не в останню чергу пов'язане з географією країн походження іммігрантів, що наділяє вихідців з них певними етнічними, лінгвістичними і культурними домінантами. Це означає, зокрема, те, що політичними правами наділяються в першу чергу ті іммігранти, які за своїми культурними характеристиками відповідають очікуванням або навіть вимогам країни приїому.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумувати дану статтю ми можемо наступним чином.

По-перше, не лише громадяни, але й іммігранти-негромадяни, що постійно проживають в країні прибуття, є повноцінними учасниками соціальних і економічних процесів. Проте, останні не завжди виступають повноправними учасниками політичних процесів.

По-друге, в наш час іммігранти завдяки реалізації концепцій мультикультуралізму і транснаціонального громадянства мають можливість чинити значний вплив на політичні

процеси в приймаючих державах, фактично наближаючись до статусу їх повноцінних акторів, завдяки поширеній практиці надання іммігрантам різного об'єму прав. При цьому важливо підкреслити, що об'єм і зміст цих прав зазвичай прямо пропорційні ступеню близькості іммігрантів до культурних норм і цінностей приймаючого суспільства і ступеню їх лояльності тим цінностям, на яких будується політична єдність приймаючого суспільства.

По-третє, в науковій літературі виділяють три моделі політичної інкорпорації іммігрантів в політичну спільноту в державах прибуття. Усі три моделі не суперечать одна одній, їх об'єднує один і той же закладений в них імператив у вигляді політико-культурного контексту. Його дія так чи інакше проявляється в усіх моделях.

По-четверте, через неприпустимість існування в демократичній державі практики позбавлення певної частини населення країни прав, а також унаслідок постійного збільшення кількості людей, що мають статус постійних резидентів країни, в якій вони проживають, але позбавлених можливостей для повної політичної інтеграції, держави світу вимушені або проводити імміграційну політику, в результаті якої країна отримувала б таких іммігрантів, на інтеграцію (політичну та іншу) яких не треба витратити значні фінансові кошти і які не є загрозою національної ідентичності, тобто співвітчизників, або проводити політику прийому іммігрантів, з різним культурним «бекграундом», але при цьому реалізовувати ефективні управлінські практики, що забезпечують національне об'єднання.

По-п'яте, питання про надання політичних прав негромадянам має, швидше, не загальнонаціональний і політичний, а локальний і адміністративний характер, оскільки володіння політичними правами має практичний сенс для індивіда не стільки на загальнодержавному або регіональному рівні, а саме на місцевому рівні, де спільно проживаючі люди щодня стикаються з однаковими для усіх проблемами комунального і побутового характеру.

В той же час, ми бачимо, що культурні норми і цінності, що домінують в приймаючих країнах, у підсумку зумовлюють і особливості реалізації в цих країнах громадянських і політичних прав іммігрантів.

Бібліографічні посилання

1. Baubock R. *Transnational Citizenship: Membership and Rights in International Migration*. - Aldershot: Edward Elgar, 1994. - 360 pp.
2. *Benchmarking Integration Governance in Europe's Cities*. - Brussels, 2008.
3. DeSipio L., Garcia y Griego M., Kossoudji S. *Researching Migration. Stories; from the Field*. - N.Y.: The Social Science Research Council, 2007.
4. Habermas J. *Between Facts and Norms*. - Cambridge, 1996.
5. Hayduk R. *Non-citizen voting, pipe-dream or possibility?* Drum Major Institute for Public Policy. October 2, 2002.
6. Morris L. *Managing Migration. Civic Stratification and migrant's rights*. - London, 2002. P. 1.
7. Ray B. *Immigrant Integration: Building to Opportunity*. Migration Policy Institute. October, 2002.
8. Reuter L. R. *Political participation of non -citizens in Germany and Western Europe*. Paper presented at the Fourteen Conference of the German Studies Association in Buffalo. - N. Y., October 4 -7, 1990.
9. Sassen S. *Territory, authority, rights. From Medieval to Global assemblages*. - Princeton, 2006.
10. Stoll M. A., Wong J. S. *Immigration and civic participation in a multicultural and multiethnic context // International migration review. Vol. 41 Number 4 (Winter 2007). PSS4*.
11. *Международный пакт о гражданских и политических правах ООН: принят 16 декабря 1966 года*. - Электронный ресурс. - Режим доступа: ([http //www.un.org/russian/documen/convents/ractpol.htm](http://www.un.org/russian/documen/convents/ractpol.htm))
12. *Політичні права громадян в країнах ЄС: конституційне регулювання : дослідження / Шк. політ. аналітики при НаУКМА, Укр. незалеж. центр політ. дослідж. ; [за заг. ред. С. В. Балана, С. Г. Конончук]. - К. : Лікей, 2012. - 44 с.*
13. *Про громадянство України. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : закони України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 берез. 2012 р. : (офіц. текст)*. - К. : Паливода А. В. [вид.], 2012. - 39, [1] с.
14. *Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України : за станом на 15 лют. 2012 р. / Верховна Рада України. - Офіц. вид. - К. : Парламент. вид-во, 2012. - 25 с.*
15. *Суржинський М. І. Інститут громадянства України: конституційно-правовий аспект : [монографія] / М. І. Суржинський ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К. : Наукова Думка, 2011. - 214 с.*
16. *Темченко В. І. Правові та моральні аспекти механізму забезпечення громадянських прав і*

УДК 324:342.3(477)

В. К. Орловський**ЕТАПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ**

Досліджено етапи функціонування політичної опозиції в Україні. Проведений аналіз особливостей діяльності опозиції на сучасному етапі українського державотворення.

Ключові слова: політична опозиція, влада, партії, парламент, демократія.

Исследованы этапы функционирования политической оппозиции в Украине. Отмечается, что процессы демократизации политико-институционального устройства возможны только с учетом деятельности оппозиции как элемента политической системы. Проведен анализ особенностей деятельности оппозиции на современном этапе Украинского государства. Охарактеризованы отношения парламентского большинства и оппозиции в контексте попыток силового решения конфликтных ситуаций, блокирование работы парламента.

Ключевые слова: политическая оппозиция, власть, партии, парламент, демократия.

Investigated stages of functioning of the political opposition in Ukraine. It is noted that the process of democratization of political and institutional arrangements are possible only on the basis of the opposition as part of the political system. The analysis of the characteristics of the opposition at the present stage of the Ukrainian state. We characterize the relationship of the parliamentary majority and the opposition in the context of attempts to force to resolve conflicts, the blocking of the parliament.

The analysis of the problems of the opposition in the political system of Ukraine. It is shown that an important role is played absence constructive dialogue, weak opposition leadership, the uncertainty of the subjects of opposition activity, lack of legislative regulation of opposition activity and a low level of democratic political culture.

Notes the author, that s passing in parliament of new in political forces kotorye pozytskyonyruyut itself èâè oppozytysonnye and zayavlennye ymy program of action nachalsya a new phase of opposition activities. .

The current stage of relations between the opposition and the government are characterized by a new wave of confrontation, failure to cooperate in the state. Preservation of democratic processes, creating unequal conditions for the opposition political competition, the removal of influential political parties from participating in elections, falsifying their results creates conditions that prevent further democratic development of the country.

Keywords: political opposition, the government, parties, parliament, democracy.

Після розпаду Радянського Союзу незалежна Українська держава отримала можливість самостійно будувати політичну систему на принципах демократії. Досить суттєво на ситуацію вплинули політичні свободи та плюралізм думок, що самі по собі є невід'ємними атрибутами демократичної країни. Багатопартійна система, що утворилася після розпаду СРСР значною мірою вплинула на якість міжпартійної боротьби.

Надмірний демократизм, на який опиралися майже всі політичні сили показав, що в Україні неспроможні одразу побудувати сталу політичну систему за прикладом європейської. Так чи інакше вдалося зробити головне – запустити механізми функціонування демократичних інститутів, таких як поділ гілок влади, система противаг, вибори органів державної влади, багатопартійність та діяльність політичної опозиції.

Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена тим, що процеси демократизації політико-інституційного устрою можливі лише з урахуванням діяльності опозиції як елемента політичної системи.

Політична наука в Україні має достатні доробки в дослідженні феномена політичної опозиції. Вивченню стану, умов діяльності, відносини з владою, перспективи їх нормалізації розглядалися в роботах: В. Голишева, В.С. Журавського, В.М Кампо, А.І. Куліша, І.В. Мазура, О.М. Матвійчука, М. Михальченка М. та ін.

Метою статті є аналіз етапів функціонування політичної опозиції в Україні та якісна їх характеристика.